

کلاس‌های مجازی و چالش‌های آن از زبان دبیران تاریخ استان البرز | محمد حسین معتمدراد

اشاره

از زمانی که بیماری کرونا در تمام کشورها و از جمله در کشور ما شیوع پیدا کرده تا امروز، اجرای صحیح برگزاری کلاس‌های درس به صورت مجازی، همواره یکی از دغدغه‌های معلمان، مدیران، دانش‌آموزان و حتی اولیای آن‌ها بوده است. در این شماره به سراغ چند تن از دبیران استاد البرز رفتیم تا از چالش‌ها و مشکلاتی که در آموزش‌های مجازی - خصوصاً برنامه «شاد» - با آن مواجه‌اند برای ما بگویند. آقایان: محمد لطفی، علی سلطان محمدی و محمدرضا معلمان، دبیران تاریخ ناحیه ۳ کرج و خانم‌ها: مریم بیژنی، سرگروه و دبیر تاریخ ناحیه ۲ کرج، ربابه شفیعی، دبیر تاریخ ناحیه ۴ کرج و فاطمه حاجی‌پور، دبیر تاریخ اشتهارد، حاضران در این گفت‌وگو بودند. با تشکر از ایشان که حضور در گفت‌وگو را پذیرفتند شما را به خواندن متن گفت‌وگو دعوت می‌کنیم، شایان ذکر است که به علت شیوع ویروس کرونا این گفت‌وگو نیز به شکل مجازی برگزار شده است.

آقای لطفی می‌خواهم شروع کننده بحث باشم. لطفاً بفرمایید آقای لطفی.

○ **لطفی:** به نام خداوند جان و خرد، و سلام خدمت همکاران عزیز و گرامی. من این گفت‌وگو را به فال نیک می‌گیرم و امیدوارم بتوانیم در جلسه دیگری به دغدغه اصلی همکاران از مشکلات آموزشی تاریخ به ویژه در استان البرز بپردازیم. همان طور که می‌دانید و همکاران عزیز هم مستحضر هستند آموزش مجازی یا آموزش الکترونیکی در بستر اینترنت و از راه دور امکان پذیر می‌شود. این آموزش چه آنلاین و چه غیرآنلاین آموزش برنامه‌ریزی شده‌ای است که در آن معلم و دانش‌آموزان یا یاددهنده و یادگیرنده‌ها در محیط‌های جدا از هم قرار می‌گیرند. طبعاً در این نحوه آموزش به تکنولوژی‌های ارتباطی و نهادهای زیرساخت برای طراحی‌های آموزشی و ارتباطی نیاز است که متأسفانه ما در این تکنولوژی (آموزش مجازی) هنوز ضعیف

● **معتمدراد:** بسم الله الرحمن الرحیم. در ابتدا تشکر می‌کنم از شما دبیران محترم که زحمت کشیدید و در این بحث و گفت‌وگوی مجازی شرکت کردید. خیلی تمایل داشتیم در یک نشست حضوری در خدمت شما باشیم ولی نگرانی از این ویروس خطرناک ما را مجاب کرد که گفت‌وگو را در فضای مجازی انجام دهیم. همان طور که همه شاهد هستیم نه تنها کشور ما بلکه جامعه جهانی هم مدتی است گرفتار و تحت تأثیر این ویروس و بیماری قرار گرفته و فرایند آموزش را تحت تأثیر خود قرار داده است. در این نشست مجازی نخست می‌خواهیم بدانیم که همکاران چه شناخت و تعریفی از کلاس‌های مجازی دارند و سپس وضعیت کلاس‌های آموزشی مجازی را به طور عام و کلاس‌های درس تاریخ خود را به طور خاص تشریح فرمایند. من از

بستر نرم‌افزاری را تهیه کنیم. به هر حال، اکنون بعد از حدود یک سال در کانال‌ها و گروه‌ها می‌بینیم که در تمام رشته‌ها، از جمله در رشته تاریخ، معلمان و دبیران خودشان به روش‌های مختلف توانسته‌اند آموزش مجازی را به نحو احسن به جریان بیندازند. در استان البرز هم، آموزش مجازی کلید خورد، در برخی از مدارس آن مثل مدارس تیزهوشان و مدارس خاص پیشگام شدند و با تهیه نرم‌افزارهایی متنوع این امکان را برای دبیران از جمله دبیران تاریخ در مدارس فراهم کردند و ما هم توانستیم از طریق این سیستم‌های نرم‌افزاری آموزش مجازی را شروع کنیم. دیگر مدارس هم بستریهایی مانند زوم، واتساپ و بعدها شاد در این مسیر قرار گرفتند که متأسفانه اشکالاتی داشته و دارد البته نباید انتظار داشته باشیم که نرم‌افزاری بدون هیچ سابقه‌ای و پشتوانه‌ای، مخصوصاً وقتی در تنگنا ساخته می‌شود نواقصی نداشته باشد. حتی شرکت‌های

هستیم، علاوه بر این هم دستگاه‌هایی که قرار است محتوا تولید کنند و هم دستگاه‌هایی که باید سیاستگذاری برنامه‌ریزی را اجرا کنند نیز قوت لازم را ندارند. به خصوص که آموزش اگر بخواهد دو طرفه باشد باید به صورت آنلاین دو طرفه باشد تا بین معلم و یادگیرنده ارتباط به شکل تعاملی برقرار شود. این یک مقدمه و کلیتی در مورد آموزش مجازی. اما با توجه به حادثه‌ای که از دی‌ماه ۹۸ ابتدا در چین اتفاق افتاد و سپس کشورهای دیگر و از جمله ایران هم گرفتار آن شدند، دیدیم که آموزش و پرورش ما هم مجبور شد مدارس را تعطیل کند و به سمت آموزش‌های مجازی برود؛ چون یک‌دفعه این اتفاق افتاد و طبق روال برنامه‌ریزی خاصی هم برای آن نبود. بیشتر از همه، خود همکاران و دبیران در سراسر کشور بار این کار را بر دوش کشیدند، چه از نظر فراهم کردن فضای اینترنتی و چه از نظر تهیه سخت‌افزارها، مثل گوشی و تبلت و ... متأسفانه در آن شرایط بحرانی نتوانستیم آن

لطفی: متأسفانه ما در این تکنولوژی (آموزش مجازی) هنوز ضعیف هستیم، علاوه بر اینکه هم دستگامهایی که قرار است محتوا تولید کنند و هم دستگامهایی که نباید سیاستگذاری برنامه ریزی را اجرا کنند قوت لازم را ندارند

معتبری که الان در حال ساخت نرم افزارها هستند مشکلاتی دارند، و در هر صورت، ما این نرم افزارها را در مدارس استفاده کردیم. اگر چه شما می دانید که در برخی از مدارس حتی تا اردیبهشت ماه ۹۹ هم هیچ خبری از آموزش مجازی نبود و بسیاری از معلمان فقط در حد اینکه از طریق واتساپ و یا ... متن یا صوتی برای دانش آموزان بفرستند آموزش می دادند. البته برخی از همکاران هم بودند که در مراکز تیزهوشان زحمات خوبی کشیدند.

با توجه به توضیحاتی که دادم و با آن سیاستگذاری که در امر برگزاری امتحانات نهایی گرفته شد می توانم بگویم عملاً عمده زحمات ما در سال ۹۸ هدر داده شد و این خودش زمینه ساز این بود که در مهرماه ۹۹ مشکلاتی به وجود بیاید. در سال قبل ما آموزش را به نحو احسن برگزار کردیم و انتظار داشتیم براساس کلیت کتاب و آن آموزشی که داده شده بود تصمیم گرفته شود. ولی امتحان نهایی را تا ۸۰ درصد گرفتند، یعنی تا آخر بهمن ماه که تدریس شده بود؛ عملاً دانش آموزان یک مقدار به سختی به کلاس ها می آمدند و انگیزه امتحان را از دست دادند چون تصور می کردند مثل سال قبل است. اضافه کنم من بالغ بر ۲۶ سال است که به تدریس تاریخ در کرج مشغولم و جز تاریخ درس دیگری را تدریس نکرده ام.

معتمد راد: یکی از دغدغه های اولیا، در رابطه با آموزش از راه دور، تعامل معلمان با دانش آموزان آن هاست. خانم بیژنی بفرمایید این تعامل چگونه است؟

○ **بیژنی:** به نام پروردگار یکتا. در مورد تعامل دانش آموزان با دبیران در فضای مجازی یکی از دغدغه های اولیای آن ها هم همین است و همچنین خود مسئولان آموزش و پرورش و معلمان دغدغه اصلی شان همان ارتباط معلمان و دانش آموزان در فضای مجازی است. من قبل از هر توضیحی یک نگاهی بیندازم به زمانی که ما کلاس های حضوری داشتیم و بعد بیایم سراغ آموزش مجازی. در آموزش حضوری ارتباط بصری زنده بین معلم و دانش آموز قوی تر است. دانش آموز سر ساعتی به کلاس می آید و تکالیفی دارد که باید انجام دهد و در بحث های کلاسی و پرسش

و پاسخ هم شرکت می کند. با همکلاسی هایش در کلاس نیز ارتباط دارد، و مجموعه این شرایط، می تواند در رشد شخصیت اجتماعی دانش آموز در جنبه های مختلف تأثیرگذار باشد. این شرایط در فضای مجازی وجود ندارد و بچه ها با همکلاسی ها و معلمان در ارتباط نیستند. در آموزش حضوری معلم در هر لحظه از تدریسش کاملاً بر کلاس اشرف دارد و همه دانش آموزان مخاطب او هستند. دانش آموزی اگر اشکالی داشته باشد در همان وقت می پرسد و در مجموع از فرصت ها بهتر استفاده می شود. اما در آموزش مجازی بین سؤال معلم و جوابی که دانش آموز می فرستد وقفه می افتد و کلاس به اندازه کلاس حضوری نمی تواند تنظیم شود. در فضای حضوری معلم می توانست به دانش آموزان قوی یا دانش آموزان متوسط یا سطح پایین توجه داشته باشد، با اولیا در ارتباط باشد و از طریق مدرسه کارهای آن ها را پیگیری کند. اما در آموزش مجازی چنین امکان و فرصتی وجود ندارد. ببینید، ما از سال ۹۸ تا امروز کلاس های مجازی را تجربه کرده ایم. خود وزارت آموزش و پرورش هم پیش بینی نمی کرد که ممکن است این مشکل پیش بیاید و بخواهد از آموزش مجازی در این سطح استفاده کند. قبل از اینکه مسئولان این وزارت خانه بخواهند به طور جدی برنامه ای بریزند و کار را شروع کنند خود معلمان آمدند و آموزش مجازی را از طریق برنامه هایی مانند واتساپ شروع و از اپلیکیشن هایی که در اختیارشان بود استفاده کردند. واقعیت این است. ببینید، ما هیچ وقت نمی توانیم بگوئیم آن ارتباطی که در حضوری بود در مجازی هم شکل بگیرد. به چند دلیل: یکی اینکه هیچ وقت آن کلاس درس مثل کلاس حضوری نشد. ما در تدریس مجازی نمی دانیم که آیا این بچه ها که در خانه نشسته اند و ما داریم برایشان تدریس می کنیم اصلاً توجه به درس دارند یا ندارند. واقعاً این ها چه می کنند؟ شاید دانش آموز برای رفع تکلیف فقط یک گوشی به دست گرفته! البته در همان آموزش مجازی دانش آموزانی هم داریم که پیگیری می کنند و دغدغه درس را دارند و حتی نگران هستند. دانش آموزی داشتیم که به لحاظ درسی دانش آموز سطح بالایی بود، ولی باز می گفت آموزش اگر حضوری بود ما بهتر درس

**بیژنی: در آموزش مجازی
بین سوال معلم و جوابی
که دانش آموز می فرستد
وقفه می افتند و کلاس به
اندازه کلاس حضوری
نمی تواند تنظیم شود**

و سپس نظراتشان را با هم مبادله کنند که از این طریق خودشان هم یک نوعی مشارکت در تدریس داشته باشند و توانایی هایشان را در کلاس نشان بدهند. با همه این ها باز هم می گویم آن شناخت دقیقی که من نسبت به بچه های یازدهم و دوازدهم دارم در مورد بچه های دهم ندارم.

به هر حال من طی یک مدت برای پایه دهم سعی کردم آزمون مفهومی برگزار کنم که فعالیت محور باشد و بشود حداقل یک ارزیابی نسبی از بچه های دهم صورت بگیرد. اما مطمئنم شناخت کامل نسبت به این بچه ها تا پایان ترم اول طول می کشد. ما دانش آموزی داشتیم به اصطلاح سر کلاس مجازی بود ولی در سرکار بود. این ها زمانی که کلاس حضوری هم داشتیم کار درست و حسابی انجام نمی دادند چه رسد به حالا که کلاس مجازی شده است! از روزی که آموزش مجازی شروع شد تعدادی از بچه ها مشغول کار هم شده اند، مثلاً رفته اند و در فروشگاهی کار می کنند، فقط یک گوشی به دست می گیرند ولی توجه کافی به درس ندارند. فقط حضورش را اعلام می کنند. ولی حتی آزمون هایی که می دهد به طور یقین آزمون واقعی نیست. این هم یکی از مشکلات مجازی است. زمانی که کلاس حضوری بود دست کم بچه ها سر کلاس می آمدند ولی از روزی که کلاس ها مجازی شده، بعضی از بچه ها به لحاظ اخلاقی هم تغییر کردند طوری که والدین هم نمی توانند برایشان کاری بکنند. این هم مشکلاتی هست که با آن مواجه هستیم.

معلمدرد: در برنامه درسی، اهدافی که برای کتاب های درسی پیش بینی شده، سعی بر این بوده که توسط معلم ها محقق شود. آقای معلمان بفرمایید این اهداف آموزشی تا چه اندازه در آموزش مجازی تحقق یافته است.

○ **معلمان:** درباره این موضوع به چند مسئله بنیادی باید توجه کنیم. ما با دانش آموزانی روبه رو هستیم که امروز نسبت به گذشته، از راه های مختلفی اطلاعات و آگاهی به دست می آورند و این باعث می شود که اطلاعات درست و نادرست زیادی در اختیار داشته باشند و از طرفی هم به دانش آموزان مباحثی القا

را یاد می گرفتیم. این را دقت کنید که من معلم کلیپ های تدریس را دقیقاً آماده می کنم، حتی قبل از کلاس یا در حین کلاس که برگزار می شود از طریق صدا و نوشتار می فرستم ولی باز هم حلقه مفقوده به لحاظ آموزش داریم. یعنی نمی توانیم با دانش آموز ارتباط مستقیم داشته باشیم. این واقعاً چالش جدی ما در فضای مجازی است. هر چند که در هر جلسه حضور و غیاب هم می کنیم ولی باز هم هیچ وقت تعامل واقعی دانش آموز و دبیر شکل نمی گیرد. تازه مشکلات دیگر هم هست. مثلاً ما موردی داشتیم از سال پیش که برای بعضی دانش آموزان امکان تهیه نت وجود نداشت. یا به لحاظ گوشی مشکل داشتند یا ممکن است کلیپ هایی را که ما می فرستیم نتوانند با توجه به کلاس های دیگری که دارند دریافت کنند؛ و ببینند، این یک مسئله جدی است. در فضای مجازی هم گرچه اولیای مدارس را داریم که مسائل را دنبال می کنند ولی باز در همین فضا فاصله مان با آن ها بیشتر شده است. به هر حال ما در هر جلسه که حضور و غیاب می کنیم به مدرسه اطلاع می دهیم که فلان دانش آموز غایب است و مدرسه پیگیری می کند که چرا او غایب بوده و در آخر از طریق خانواده اطلاعاتی به ما داده می شود. از آن طرف بعضی از اولیا هم یک وقت هایی در آموزش مجازی شرکت می کنند و با خیال راحت همه کارها را به معلم می سپردند، در حالی که ما واقعاً دانش آموزانی داریم که مشکل دارند، و نیاز هست که اولیایشان به آن ها توجه داشته باشند که چه کار می کنند، چطور به کلاس توجه می کنند، و وقتی در کلاس پرسش می شود آیا واقعاً خودشان جواب می دهند یا از روی متن می خوانند. این ها خیلی اهمیت دارد و ما همه چیز را نمی توانیم کنترل کنیم.

نکته دیگر در مورد چالش های مجازی، دانش آموزان پایه دهم هستند که ورودی های جدید دبیرستان می باشند و شناخت آنچنانی نسبت به پایه دهم ندارند. من در فضای مجازی درس تاریخ، سعی می کنم با طرح چالش هایی، حتی با استفاده از تصاویر کتاب، سؤالات مفهومی طرح کنم. مثلاً می گویم مباحث درسی را پیگیری و فعالیت ها را در همان لحظه در کلاس بررسی کنند،

معلمان: در گذشته، کلاس‌های ما فاقد امکانات هوشمند بود. بنابراین امکان نمایش فیلم و عکس برای دانش‌آموزان میسر نبود. ولی در شرایط حاضر من تلاش می‌کنم تدریس را در قالب پاورپوینت انجام بدهم. همچنین فیلم‌های آموزشی مناسب را در رابطه با موضوع درس برای دانش‌آموز ارسال کنم. نیز سعی می‌کنم محورهای اصلی درس را مطرح کنم و از بچه‌ها می‌خواهم که آن محورها را داخل کتاب پیدا کنند و در کلاس بحث کنند. بعد از آن تأکید زیاد دارم که در مباحث درس مجازی به فعالیت‌ها پرداخته شود و آن‌ها را بررسی کنیم و یک ربع آخر کلاس سعی می‌کنم پرسش مهم در رابطه با هر درس مطرح کنم و از دانش‌آموزان بخواهم به صورت فعال نظراتشان را بگویند و جمع‌بندی کنند.

می‌شود که نتیجه این شده که ما دبیران تاریخ کلاس‌ها با این سؤال مواجه هستیم که «تاریخ به چه درد ما می‌خورد؟» من باور دارم که افراد اگر دلیل یک فعالیت را بدانند آن فعالیت را بیشتر انجام می‌دهند. بنابراین من جلسه اول تمام کلاس‌های تاریخ خودم را با پرداختن به این موضوع آغاز می‌کنم؛ یعنی با تعریف علم تاریخ شروع می‌کنم. در گام دوم به چرایی درس تاریخ می‌پردازم که تاریخ مطالعه ریشه‌های مشترک نیاکان ماست و ما را به یکدیگر پیوند می‌دهد و هویت اجتماعی و فردی ما را شکل می‌دهد. در ارتباط با موضوع فضای مجازی و کلاس‌های مجازی، در گذشته کلاس‌های ما فاقد امکانات هوشمند بود، بنابراین امکان نمایش فیلم و عکس برای دانش‌آموزان میسر نبود. ولی در شرایط حاضر من تلاش می‌کنم تدریس را در قالب پاورپوینت انجام بدهم. همچنین فیلم‌های آموزشی مناسب را در رابطه با موضوع درس برای دانش‌آموز ارسال کنم. نیز سعی می‌کنم محورهای اصلی درس را مطرح کنم و از بچه‌ها می‌خواهم که آن محورها را داخل کتاب پیدا کنند و در کلاس بحث کنند. بعد از آن تأکید زیاد دارم که در مباحث درس مجازی به فعالیت‌ها پرداخته شود و آن‌ها را بررسی کنیم و یک ربع آخر کلاس سعی می‌کنم پرسش مهم در رابطه با هر درس مطرح کنم و از دانش‌آموزان بخواهم به صورت فعال نظراتشان را بگویند و جمع‌بندی کنند.

معمت‌مدراد: نرم‌افزار کاربردی شاد یکی از برنامه‌های وزارت آموزش و پرورش است که هم‌اکنون در اختیار معلمان و دانش‌آموزان قرار دارد. خانم حاجی‌پور بفرمایید که محدودیت‌ها و فرصت‌های استفاده از این برنامه در درس تاریخ چه اندازه است؟

○ **حاجی‌پور:** بسم الله الرحمن الرحیم، ما با حجم زیادی از اطلاعات تاریخی روبه‌رو هستیم. حجم زیاد کتاب تاریخ همیشه دغدغه دبیران تاریخ بوده و ما گاهی مجبور هستیم برای رساندن خود به طرح درس و بازه زمانی، برخی از مطالب را کم کنیم یا سریع از آن عبور کنیم. این کمبود وقت خودش باعث ملموس نشدن مطالب تاریخ برای دانش‌آموز

شده و همچنین، عدم امکانات برای تفهیم موضوع هم خودش مشکلاتی را به وجود می‌آورد، اما خوشبختانه وجود نرم‌افزار شاد سبب شده مباحث از قبل حاضر شود و توضیحات تکمیلی هم داده می‌شود. علاوه بر این به جز اتکای صرف بر تصاویر و مطالب کتاب می‌توان از سایت‌های مجاز هم بر طبق موازین آموزشی و اهداف آموزشی که در خود کتاب ذکر شده، استفاده کرد و درک مطلب را برای دانش‌آموز ممکن ساخت. از مزایای دیگر نرم‌افزار شاد این است که معلم متکلم‌وحده نیست و او می‌تواند بلافاصله اطلاعات تکمیلی را به صورت متن، تصویر و فیلم در اختیار دانش‌آموزان قرار بدهد و آن‌ها را وارد بحث و گفت‌وگو کند و مشارکت را در همین بحث‌ها برای دانش‌آموزان فراهم نماید. ولی مشکلی که وجود دارد اینست که فرصت کم است و محدودیت هم وجود دارد، مثلاً سرعت اینترنت کم است. ما معمولاً حتی در گفت‌وگوی متنی با دانش‌آموزان با مشکل مواجه هستیم و بعضاً پیام ما یا دانش‌آموز دیر رد و بدل می‌شود. سایت‌هایی که ما می‌توانیم برای کتاب‌های تاریخی معرفی کنیم سایت نورلیب و نورمگز هست. همین‌طور سایت دانشگاه تهران، سایت پژوهشگاه علوم انسانی، سایت کتابخانه ملی، و یا حتی کانال مستند برنامه تلویزیون و سایت موزه‌ها را می‌توانیم برای فعالیت‌ها و تحقیقات کلاسی به دانش‌آموزان معرفی کنیم، اما در اینجا محدودیتی به نام آموزش سواد رسانه‌ای استاندارد وجود دارد که به معلم‌ها و شاگردان و اولیای آن‌ها آموزش داده نشده. این اتفاق کرونا خیلی ناگهانی بود و آموزش را به صورت درست و غلط و تجربی انجام دادیم. در ابتدا عدم آشنایی معلمان تاریخ به نرم‌افزارهای شاد و امکانات آن باعث شده بود آموزش کمی سخت شود ولی همین محدودیت تبدیل به فرصت شد؛ یعنی معلم مجبور شد خودش را به روزرسانی کند تا بتواند آموزش دهد و از توانایی‌هایش در برنامه شاد استفاده کند. فرصت دیگر اینکه امکان بارگذاری و اشتراک‌گذاری سایت‌ها، دسترسی به کتاب‌های تاریخی و دسترسی به سایت موزه‌ها به وجود آمد تا در صورت نیاز دانش‌آموزان به این سایت‌ها مراجعه کند و اگر فعالیت و تحقیقی از آن‌ها خواستیم مطلبی برای ارائه به کلاس داشته باشند. اما

حاججی پور: از مزایای دیگر نرم افزار شاد این است که معلم متکلم و جده نیست و او می تواند بلافاصله اطلاعات تکمیلی را به صورت متن، تصویر و فیلم در اختیار دانش آموزان قرار بدهد و آن ها را وارد بحث و گفت و گو کند و مشارکت را در همین بحث ها برای دانش آموزان فراهم نماید

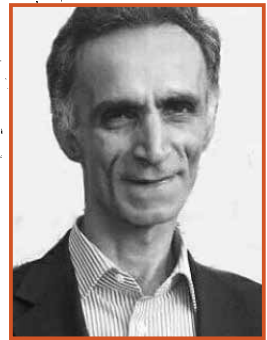

شیوه‌هایی را به کار می‌گیرد تا دانش آموز را به فهم محتوا برساند. آقای سلطان محمدی بفرمایید در آموزش مجازی از چه شیوه‌هایی می‌شود بهره گرفت؟

○ **سلطان محمدی:** ما در حال حاضر ابتدای راه آموزش مجازی هستیم و هنوز تجربه زیادی از این آموزش نوین نداریم. در هر حال باید این کمبودها را به فرصت تبدیل کنیم تا بتوانیم به مهم‌ترین هدف که ارتقای سطح آموزش است برسیم. بنده بر این باور هستم که هیچ چیزی مثل آموزش حضوری نمی‌شود چون در علوم انسانی فقط با ارتباط مستقیم و دوسویه بین معلم و دانش آموز است که گفت‌وگو شکل می‌گیرد. اما چه کنیم که همگی به این کار مجبور هستیم. پس ترجیح می‌دهم از مزایا و فرصت‌ها بگویم و چالش‌ها را برطرف کنیم. برای یک معلم متد و روش و شیوه‌های یاددهی و یادگیری بر خودیادگیری رجحان دارد. چون اساساً حرفه معلمی یعنی اینکه معلم بتواند محتوای آموزشی را هر چه بیشتر به فراگیر منتقل کند. پس چگونگی نیل به این هدف و اینکه چه شیوه‌ای را دنبال کند در فرایند آموزشی بسیار اهمیت دارد. در اینجا چون آموزش مجازی محوریت دارد و سرفصل و محتوای مشخص دارد، یادگیری تلفیقی اعم از خود معلم، حرفه معلم، کتاب درسی، کمک‌درسی و پایه‌های آموزشی، سی‌دی‌های تعاملی، هر کدام از این‌ها می‌توانند در فرایند آموزش نقش خود را ایفا کنند. یکی از شیوه‌های آموزشی، یادگیری در قالب «پروژه» است، یعنی معلم کلیدواژه‌ها و مسئله‌ها را مطرح کند و از شاگردا بخواهد مسئله را بررسی کنند و مطالعاتی انجام دهند. به‌عنوان مثال در تدریس تاریخ معاصر، در درس نهضت مشروطه، کلیدواژه‌های مشروطه چیست؟، دموکراسی چیست؟، خواسته‌های شهروندان چیست؟، نقش استعمار دول خارجی چی بوده؟ و... این‌ها کلیدواژه است. ما از جلسه قبل کلیدواژه‌ها را به دانش آموزان می‌دهیم تا براساس آن‌ها اطلاعات کسب کنند و به جلسه بعد بیاورند. بعد درس جدید را خودمان ارائه بدهیم و بعد در یک کار گروهی از مشارکت دانش آموزان استفاده کنیم. یا از آن‌ها بخواهیم آرشيو بسازند تا موقع مطالعه بتوانند از آن‌ها استفاده کنند و دسترسی

محدودیت دیدن عکس و فیلم خیلی موضوع را برای دانش آموز قابل لمس نمی‌کند. ما در کلاس‌های مدرسه امکانات کاملی نداشتیم. مثلاً برای یک سفر علمی نیم‌روز مجبور بودیم ساعت‌ها برنامه‌ریزی کنیم و با مدرسه هماهنگ کنیم که معمولاً با مخالفت مدرسه مواجه می‌شدیم. حالا اگر همه این‌ها هم مهیا می‌شد نهایتاً می‌توانستیم یک سفر نیم‌روزه داشته باشیم. مثلاً به دیدن موزه یا دیدن آثار باستانی یک شهر. حالا در برنامه شاد با توجه به معرفی این سایت‌ها می‌توانیم از موزه دیدن کنیم یا حتی به راحتی می‌توانیم با استفاده از سایت‌های مختلف یک کتاب یا بخشی از مطالب آن را بارگذاری کنیم. از طرفی مشارکت بچه‌ها و تعامل با آن‌ها در این فضا راحت‌تر اتفاق می‌افتد. دانش‌آموزانی که خیلی نظر دیگران برایشان مهم است موقعی که می‌خواهند پاسخی بدهند در این نرم‌افزار می‌توانند راحت داده‌هایشان را بارگذاری کنند یا حتی صوت بگذارند. البته در این مشارکت محدودیتی که برای دانش‌آموزان دارد این است که انسان یک موجود اجتماعی است و تکامل روحی و جسمی او در اجتماع و در تعامل واقعی اتفاق می‌افتد که این واقعیت در فضای مجازی وجود ندارد. لذا ما در فضای مجازی نیاز به تجربه داریم تا ببینیم این موضوع چه نتیجه‌ای دارد و این پذیرش و تطبیق به کجا می‌انجامد. به این نکته هم توجه کنید که در فضای حقیقی آموزش‌ها به صورت دیداری و شنیداری بوده ولی ما در شاد می‌توانیم فقط به صورت شنیداری این آموزش‌ها را بدهیم. اگر شرایطی مهیا می‌شد که این آموزش به صورت شنیداری و دیداری با هم می‌شد فرصت آموزش بهتری صورت می‌گرفت. فرصتی که برنامه شاد ایجاد کرده، بازدهی بیشتر یاددهی و ملموس شدن ارتباط درس تاریخ با دروس میان‌رشته‌ای مثل باستان‌شناسی، فیزیک و شیمی است. همچنین زمان بازدهی فعالیت کوتاه شده، یعنی نیاز نیست چیزهایی را به جلسه بعد موکول کنیم. باز با محدودیت دیگری که روبه‌رو هستیم سرعت و حجم اینترنت است که دانش آموز بتواند از خودش تصویر یا صوت بفرستد و نمونه‌هایی از این قبیل.

معمرداد: قطعاً هر معلمی در آموزش

سلطان محمدی: ما در حال حاضر در ابتدای راه آموزش مجازی هستیم و هنوز تجربه زیادی از این آموزش نوین نداریم. در هر حال باید که این کمبودها را به فرصت تبدیل کنیم تا بتوانیم به مهم‌ترین هدف که ارتقای سطح آموزش است برسیم.

داشته باشند. خودمان هم بر تکمیل فایل‌ها نظارت و در نهایت جمع‌بندی کنیم. پرسش‌هایی مطرح می‌کنیم تا بتوانیم بفهمیم اهداف آموزشی محقق شده است یا نه، فرایند آموزش شکل گرفته یا نه. بالاخره از پاسخ‌هایی که دانش‌آموزان به پرسش‌های ما می‌دهند به‌منظور خود می‌رسیم.

● معتمدراد: یکی از مکمل‌های آموزشی در کنار کتاب‌های درسی، تصاویر، فیلم و اسناد دیگر است. خانم شفيعی بفرمایید کاربرد این مکمل‌ها در آموزش مجازی چگونه است؟

○ شفيعی: همان‌طور که همه همکاران می‌دانند کاربرد وسایل آموزش در آموزش خیلی مهم است. تصاویر، فیلم، اسناد یا هر وسیله‌ای که برای آموزش استفاده شود کمک می‌کند به آموزش چه در کلاس‌های مجازی و چه در کلاس‌های حضوری. من خودم از این وسایل استفاده می‌کنم. مثلاً از نقشه خیلی استفاده می‌کنم. اگر نقشه‌های کتاب کافی بود که از همان‌ها استفاده می‌کنم در غیر این صورت از مدیر مدرسه خواهش می‌کنم که یک دور کامل نقشه تاریخی را، از دوره باستان تا زمان حاضر، برای مدرسه تهیه کند. در کلاس مجازی هم از نقشه‌ها و هم از فیلم‌های مرتبط استفاده می‌کنم. برای پایه دهم موزه ایران باستان را به‌صورت فیلم‌های کوتاه نشان می‌دهم و اسناد مثل دست‌نوشته آیت‌الله میرزای شیرازی در فتوای توتون و تنباکو و اسنادی که مرتبط با کلاس درس هستند برایشان می‌فرستم مخصوصاً از شخصیت‌هایی که نام برده شده و در کتاب تصویری از آن‌ها نیست، شاید یک تصور ذهنی هم دانش‌آموز نسبت به آن‌ها نداشته باشد این‌ها را برایشان ارسال می‌کنم، یا فیلم موزه جواهرات را در کلاس‌های مجازی برای بچه‌ها ارسال می‌کنم.

● معتمدراد: در اجرای صحیح برنامه آموزشی شاد، خانم بیژنی بفرمایید چه چالش‌هایی وجود دارد و معلمان و دانش‌آموزان در آن به چه مشکلاتی مواجه هستند؟

○ بیژنی: ببینید؛ واقعیت این است که ما یک

مسائلی داریم که نمی‌توان از طریق شاد انجام داد یعنی برنامه شاد این امکان را ندارد. همکاران ما مجبورند به دلیل مشکلاتی که در شاد وجود دارد، از برنامه‌های دیگر استفاده کنند. برنامه شاد برنامه رسمی وزارت آموزش و پرورش است برای آموزش مجازی. من خودم دارم از این برنامه استفاده می‌کنم. اول که اصلاً مشکلاتش خیلی زیاد بود و تازه زمانی آمد که ما از قبل کلاس‌هایی را در واتس‌آپ تشکیل داده بودیم؛ لذا انتقال کارها به شاد کار سختی بود. ما انتظار داشتیم که این برنامه یک برنامه‌ای باشد که بتواند حداقل مشکلاتمان را برطرف کند. ولی دیدیم نه، مشکلات همان‌طور باقی است.

ما چند تا چالش عمده در برنامه شاد داریم. یکی کامل نبودن امکانات شاد است برای آموزش مجازی. شما باید بدانید که یک برنامه آموزشی مثل شاد با اپلیکیشن‌های دیگر خیلی فرق دارد. چون آن‌ها که برای آموزش مجازی طراحی نشده؛ برای گفت‌وگوست. با وجود این ما از آن‌ها برای آموزش مجازی استفاده کردیم. لذا انتظار داریم که خود مسئولان وزارت آموزش و پرورش یک برنامه‌ای در اختیار معلمان قرار بدهند که سرورهای قوی داشته باشد. در برنامه شاد، اولین چالش‌ها این است که سرورهای قوی ندارد. ببینید خیلی از مدارس از شاد استفاده می‌کنند ولی پاسخگو نیست. مثلاً ناگهان هنگ می‌کند و توقف در کلاس به‌وجود می‌آید، وقتی توقف در کلاس به‌وجود می‌آید، من که نمی‌توانم صبر کنم و ببینم این مشکل توقف کی از بین برود. پس مجبور هستم بروم مثلاً از برنامه یا از ابزار دیگری استفاده کنم. در لحظه شروع کلاس به‌روزرسانی شاد انجام می‌شود ولی چیزی نمی‌گذرد که مشکلی در آن ایجاد می‌شود. این باعث می‌شود که ما نتوانیم از زمان کلاس که در اختیار داریم درست استفاده کنیم. در حالی که در آموزش حضوری زمان آموزش کلاس ما مشخص بود و اختیارش هم دست خودمان بود.

مسئله دیگر این است که اگر شاد برای آموزش طراحی شده باید امکان ارتباط با دانش‌آموز در آن قوی باشد. باید با بچه‌ها صحبت‌های تصویری هم داشته باشیم. و این از ضعف‌های

**شغلی: شاد، در مقابل
واتسناپ، چون برای
آموزش طراحی شده
امکانات خوبی دارد. تنها
ایرادش این است که سرعت
اینترنتش پایین است
آن هم به خاطر این است
که مخاطبان در ساعت
۸ تا ۱۲ خیلی زیادند و
سرعت اینترنت را پایین
می آورند**

برهه از زمان اگر معلمان تاریخ آگاهی کامل بر همه مباحث و کتابها و نقشه‌ها و تصاویر، که امروزه اطلاعات میان‌رشته‌ای هم جزو آن حساب می‌شود، داشته باشند، تفهیم دانش‌آموزان راحت‌تر خواهد بود. البته در فضای مجازی کمبود زمان و عدم تعامل دوسویه باعث شده که ما از زمان نهایت استفاده را ببریم. یعنی دیگر در يك کلاس ۴۰ نفری همه با هم شروع نمی‌کنند به حرف زدن، یا همه بخوانند یا با هم جواب سؤالی را بدهند و در نتیجه کلاس درس را به هم بزنند. در فضای مجازی شاد پیام‌ها ناخودآگاه خوانده می‌شود و صوت‌ها ناخودآگاه گوش داده می‌شود. لذا حواس‌ها هم خیلی پرت نمی‌شود. به خاطر همین است که فضای مجازی ممکن است برای بعضی از معلمان پربارتر هم باشد. در همه این‌ها ما باز هم با مشکل سرعت و همزمان فرستادن صوت و پیام مواجه هستیم. در پایان این‌طور می‌توانم جمع‌بندی کنم که تسلط بر فن تدریس و روش تدریس و آگاهی کامل بر آن درس برای معلم فرقی نمی‌کند در فضای مجازی تدریس کند یا در کلاس حضوری. تنها می‌توان گفت اگر معلمی در برقراری نظم در کلاس حضوری مشکل داشته باشد شاید در کلاس مجازی بهتر عمل کند تا در کلاس حضوری.

معمرداد: با وجود خلاءهایی که در آموزش از راه دور می‌بینیم آقای سلطان محمدی آیا نیاز به دوره‌های جدید ضمن خدمت هست؟

○ **سلطان محمدی:** حتماً و حتماً هست. چرا که تکنولوژی در حال پیشرفت است و پیوسته نرم‌افزارهای جدید ساخته می‌شود. پس باید با استفاده از معماری جدید، معماری آموزشی، روان‌شناسی تربیتی و روان‌شناسی آموزشی مدام معلم روزآمد شود؛ مخصوصاً در زمان ما که خیلی از فراگیرها رشته‌شان کامپیوتر و نرم‌افزار است و هوش سرشاری هم دارند و در تکنولوژی گاهی از ما جلوتر هستند و مهارت هم دارند. این از نظر روانی بسیار مهم است که اگر بچه‌ها چیزی بیشتر از معلمشان بدانند آن باوری که نسبت به معلم دارند ممکن است خدشه‌دار شود. پیشنهاد من

شاد است که ارتباط ما محدود به صوت و صدا شده یا مثلاً چالشی داریم تحت‌عنوان امتحان گرفتن از دانش‌آموزان، ما در کلاس حضوری براساس کتاب، سؤالات را طراحی می‌کردیم ولی در شاد این امکان وجود ندارد. در شاد یک بخش آزمون‌ساز داریم که تازه برای بعضی‌ها هم کار نمی‌کند. علاوه بر این محدود به سؤالات تستی است و سؤالات تشریحی نمی‌شود طرح کرد. ما باید بتوانیم آزمون‌های خوبی برگزار کنیم ضمن اینکه امتحان نیاز به نظارت هم دارد ولی در شاد همچنین چیزی نیست. معلوم است که بعضی از بچه‌ها از این فضا سوءاستفاده می‌کنند و کتاب را نگاه می‌کنند در نتیجه آزمون به‌طور کامل انجام نمی‌شود. باید امکانات بهتری به شاد اضافه شود. مسئله دیگر ارتباط با اولیای دانش‌آموزان است. در زمان کلاس حضوری اگر دانش‌آموزی مشکل داشت به مدرسه منتقل می‌شد حالا مثلاً در آموزش مجازی ممکن است بچه‌ها وارد سایت‌های دیگر شوند و پدر و مادر هم متوجه نشوند. لذا نیاز است که اولیا بدانند بچه‌ها چه زمانی چه درسی دارند و بدانند فلان ساعت برنامه اصلی بچه شاد است. صفحه دانش‌آموز را ببیند که در کلاس در چه سطحی است. غیبت‌ها را جویا شوند و مسائل و مشکلات بچه‌ها را دنبال کنند. در این صورت آن‌ها به معلم‌ها هم کمک می‌کند و سبب می‌شود همه کارها به عهده معلم نباشد. هر معلم هم یک ظرفیتی برای کلاس مجازی دارد. مطمئناً اگر مدیران و عوامل اجرایی، کارها را پیگیری کنند خیلی کمک می‌شود.

معمرداد: شاید سؤالی که اکنون ذهن برخی از اولیا را به خود مشغول کرده، این باشد که: آیا معلمی که در کلاس‌های حضوری موفق نبوده، می‌تواند در آموزش مجازی موفق باشد؟

○ **حاجی‌پور:** وقتی سواد و آگاهی معلم و علم او به وقایع تاریخی و تسلط او بر محتوای آموزشی در راستای اهداف آموزشی باشد فرصت برای تفهیم این درس به مخاطبان، یعنی دانش‌آموزان، فراهم می‌شود؛ حالا این فرصت چه در کلاس حضوری باشد و چه در فضای مجازی. به نظر من در این

دیگر است. البته در واتساپ دیده ایم که پدر یا مادر دانش آموز یا افراد دیگر وارد کلاس می‌شوند ولی در شاد این امکان وجود ندارد که به نظرم بهتر است چون محیط آموزشی است. شاد در مورد مسائل تربیتی و آموزشی هم اطلاعاتی به دانش‌آموزان می‌دهد، و به‌نظرم اگر تقویت شود بسیار کاربردی‌تر است. یک مشکل دیگر که در فضای مجازی شاد یا دیگر رسانه‌های مجازی داریم این است که دانش‌آموز ظاهراً در کلاس حاضری می‌زند ولی معلوم نیست که واقعاً خودش حضور داشته باشد. من دانش‌آموزی داشتم که برایم پیام داده بود که من نمی‌توانم امتحان بدهم. بعد که سؤال کردم که در کلاس حاضری؟! گفت آخه من در قطار هستم و دارم مسافرت می‌روم! یا دانش‌آموزی دارم که سرکار می‌رود و از توی فروشگاه‌هایی که کار می‌کند برای من کار می‌فرستد که پر از سر و صداست و معلوم نیست در چه حالتی است. و عموماً که بچه‌ها کارشان را برای من می‌فرستند می‌بینم که در همان محدوده تخته‌شان هستند و از تخت پایین نمی‌آیند و در همان فضا کار می‌کنند و گاهی که برای من عکس می‌فرستند می‌بینم که کتاب زیر دستشان باز است. خب معلوم است چطور امتحان می‌دهد! یا دانش‌آموزی داشتم که خیلی دیر سر کلاس مجازی حاضر شد و گفت تازه گوشی تهیه کرده‌ام. یا هستند کسانی که می‌گویند فقط می‌توانیم از گوشی پدرمان استفاده کنیم آن هم فقط در شب‌ها و یا صبح خیلی زود. این‌ها مشکلاتی هستند که ما در فضای مجازی با آن مواجهیم.

معمت‌مدراد: همکارها خسته نباشند من به سهم خود از شما تشکر می‌کنم، بار اول ما بود که در فضای مجازی به این سبک به گفت‌وگو نشستیم. ممنونم از شما که توانستید تجربیات خود را بیان کنید. اگر در مباحث کلاس‌های مجازی مطلبی داشتید برای مجله بفرستید. همه شما را به خدا می‌سپارم.

این است که دوره‌های فشرده و قوی بگذارند که معلم‌ها حتماً به لحاظ تکنولوژی از دانش‌آموز خودش جلوتر باشد تا فرایند آموزش به بهترین شکل صورت بگیرد.

● **معمت‌مدراد: اولین ابزار آموزشی غیررسمی بعد از موضوع کرونا، واتساپ بود. خانم شفیعی این برنامه را در مقایسه با برنامه شاد چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

○ **شفیعی:** واتساپ چون برای فضای آموزشی طراحی نشده بود اشکالاتی داشت. تنها نکته مثبت آن سرعتش است که راحت‌تر می‌شد در آن کار انجام داد ولی ایرادهایش این است که قابلیت ویرایش متن را ندارد. وقتی یک پیامی حذف شود همه می‌فهمند که من یک پیام فرستاده و بعد حذف کرده‌ام. مخاطب من حداقل جای حذف شدن پیام من را می‌بیند، دیگر اینکه اگر کسی مدیر گروه باشد حالا می‌تواند با لینک یا اضافه کردن افراد دیگر را وارد کلاس بکند. این موضوع در بعضی از کلاس‌ها مشکلاتی را ایجاد کرده بود که دانش‌آموز می‌توانست افرادی را به کلاس اضافه نماید. ایراد دیگر این رسانه این است که تدریس زنده ندارد و حجم صوت نیز اگر از دوازده یا سیزده دقیقه بیشتر باشد ارسال نمی‌کند و باید آن را به قسمت‌های کوچک‌تر تبدیل کرد. پیامی اگر ارسال شود مدتی از آن بگذرد دیگر مخاطب نمی‌تواند از آن استفاده کند. این‌ها معایبی است که این رسانه دارد، اما شاد، در مقابل آن، چون برای آموزش طراحی شده امکانات خوبی دارد. تنها ایرادش این است که سرعت اینترنتش پایین است. آن هم به خاطر این است که مخاطبان در ساعت ۸ تا ۱۲ خیلی زیادند و سرعت اینترنت را پایین می‌آورند، و بعضی وقت‌ها عملاً امکان کار برای ما نیست. دیگر اینکه لینک حضور و غیاب دارد. برای آزمون و تکلیف دادن خوب است. البته اگر سرعت اینترنت بالا باشد کارایی آن خیلی بیشتر است و اگر تقویت شود به‌نظرم خیلی بهتر از رسانه‌های